

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 27ης Ιουνίου 2006*

Στην υπόθεση C-540/03,

με αντικείμενο προσφυγή ακυρώσεως δυνάμει του άρθρου 230 ΕΚ, η οποία ασκήθηκε στις 22 Δεκεμβρίου 2003,

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, εκπροσωπούμενο από τους H. Duintjer Tebbens και A. Caiola, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγον,

κατά

Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, εκπροσωπούμενου από τον O. Petersen και την M. Simm,

καθού,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

υποστηριζόμενου από την

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τη C. O'Reilly και τον C. Ladenburger, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

παρεμβαίνουσα,

και από την

Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, εκπροσωπούμενη από την A. Tiemann, καθώς και από τους W.-D. Plessing και M. Lumma,

παρεμβαίνουσα,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C.W. A. Timmermans, A. Rosas (εισηγητή) και K. Schiemann, προέδρους τμήματος, J.-P. Puissochet, K. Lenaerts, P. Kūris, E. Juhász, E. Levits και A. Ó Caoimh, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησεως της 28ης Ιουνίου 2005,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2005,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με το δικόγραφο της προσφυγής του, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζητεί την ακύρωση του άρθρου 4, παράγραφοι 1, τελευταίο εδάφιο, και 6, και του άρθρου 8 της οδηγίας 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης (ΕΕ L 251, σ. 12, στο εξής: οδηγία).
- 2 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 5ης Μαΐου 2004, επετράπη στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να παρέμβουν προς υποστήριξη των αιτημάτων του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η οδηγία

- 3 Η οδηγία, βάση της οποίας αποτελεί η Συνθήκη ΕΚ και, ιδίως, το άρθρο 63, παράγραφος 3, στοιχείο α', αυτής, ορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ασκείται το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης του οποίου απολαύουν οι υπήκοοι τρίτων χωρών που κατοικούν νομίμως εντός των κρατών μελών.

- 4 Η δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας έχει ως εξής:

«Τα μέτρα που αφορούν την οικογενειακή επανένωση θα πρέπει να θεσπίζονται σύμφωνα με την υποχρέωση προστασίας της οικογένειας και σεβασμού της οικογενειακής ζωής, που αναφέρεται σε πολλές πράξεις διεθνούς δικαίου. Η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται, ιδίως, από το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και από τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2000, C 364, σ. 1, στο εξής: Χάρτης)».

- 5 Η δωδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας διευκρινίζει:

«Η δυνατότητα περιορισμού του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης παιδιών άνω των δώδεκα ετών, τα οποία ως κύρια κατοικία δεν έχουν αυτή του συντηρούντος, προβλέπεται προκειμένου να ληφθεί υπόψη η ικανότητα ενσωμάτωσης των παιδιών στις πιο μικρές ηλικίες και να τους εξασφαλισθεί η απόκτηση της απαραίτητης εκπαίδευσης και των αναγκαίων γλωσσικών γνώσεων στο σχολείο».

- 6 Κατά το άρθρο της 3, η οδηγία εφαρμόζεται όταν ο συντηρών κατέχει άδεια διαμονής, εκδοθείσα από κράτος μέλος, διάρκειας ισχύος μεγαλύτερης ή ίσης με ένα έτος και υφίσταται εύλογη προοπτική να αποκτήσει δικαίωμα μόνιμης διαμονής, εφόσον τα μέλη της οικογένειάς του είναι υπήκοοι τρίτης χώρας, ανεξαρτήτως του νομικού τους καθεστώτος.

7 Το άρθρο 3, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας ορίζει:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται υπό την επιφύλαξη ευνοϊκότερων διατάξεων:

- α) διμερών και πολυμερών συμφωνιών μεταξύ της Κοινότητας ή της Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και τρίτων χωρών, αφετέρου·
- β) του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη της 18ης Οκτωβρίου 1961, του αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη της 3ης Μαΐου 1987 και της ευρωπαϊκής σύμβασης για το νομικό καθεστώς των μεταναστών εργαζομένων της 24ης Νοεμβρίου 1977».

8 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει ότι τα κράτη μέλη επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας, ιδίως των ανήλικων τέκνων, συμπεριλαμβανομένων των θετών τέκνων, του συντηρούντος και του/της συζύγου του, καθώς και των ανήλικων τέκνων του συντηρούντος ή του/της συζύγου του, όταν ο γονέας έχει την επιμέλεια και την ευθύνη συντηρήσεως των τέκνων. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, η ηλικία των ανήλικων τέκνων τα οποία αφορά το άρθρο αυτό πρέπει να είναι μικρότερη της ηλικίας ενηλικιώσεως που προβλέπει το δίκαιο του οικείου κράτους μέλους, ενώ τα τέκνα δεν θα πρέπει να είναι έγγαμα. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Κατά παρέκκλιση, όταν κάποιος τέκνο είναι ηλικίας άνω των δώδεκα ετών και φθάνει ανεξάρτητα από την υπόλοιπη οικογένειά του, το κράτος μέλος μπορεί, πριν επιτρέψει την είσοδο και τη διαμονή του δυνάμει της παρούσας οδηγίας, να εξετάζει κατά πόσον πληροί όρο ενσωμάτωσης προβλεπόμενο από την ισχύουσα νομοθεσία του κατά την ημερομηνία θέσης σε εφαρμογή της παρούσας οδηγίας».

9 Το άρθρο 4, παράγραφος 6, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Κατά παρέκκλιση, τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτήσουν ότι οι αιτήσεις για οικογενειακή επανένωση ανηλίκων τέκνων πρέπει να υποβάλλονται πριν από την ηλικία των δεκαπέντε ετών, όπως προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία τους [...] κατά την ημερομηνία θέσης σε εφαρμογή της παρούσας οδηγίας. Εάν η αίτηση υποβληθεί μετά την ηλικία αυτή, τα κράτη μέλη που αποφασίζουν να εφαρμόσουν την παρέκκλιση αυτή επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή των τέκνων για άλλους λόγους, εκτός της οικογενειακής επανένωσης».

10 Το άρθρο 5, παράγραφος 5, της οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να μεριμνούν ώστε, κατά την εξέταση της αιτήσεως, να λαμβάνουν δεόντως υπόψη το μείζον συμφέρον του ανήλικου τέκνου.

11 Το άρθρο 8 της οδηγίας ορίζει:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτήσουν να έχει διαμείνει ο συντηρών νόμιμα στην επικράτειά τους για διάστημα το οποίο να μην υπερβαίνει τα δύο έτη, προτού επιτραπεί στα μέλη της οικογένειάς του/της να επανενωθούν μαζί του/της.

Κατά παρέκκλιση, όταν η περί οικογενειακής επανένωσης νομοθεσία ενός κράτους μέλους η οποία ισχύει κατά την ημερομηνία υιοθέτησης της παρούσας οδηγίας λαμβάνει υπόψη την ικανότητα υποδοχής του εν λόγω κράτους, τότε το κράτος μέλος αυτό μπορεί να προβλέπει περίοδο αναμονής τριών ετών κατ' ανώτατο όριο μεταξύ της υποβολής της αίτησης οικογενειακής επανένωσης και της έκδοσης άδειας διαμονής των μελών της οικογένειας».

- 12 Το άρθρο 16 της οδηγίας απαριθμεί ορισμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες τα κράτη μέλη μπορούν να απορρίπτουν αίτηση εισόδου και διαμονής προς οικογενειακή επανένωση ή, ενδεχομένως, να ανακαλούν την άδεια διαμονής μέλους της οικογένειας ή να απορρίπτουν την αίτηση ανανέωσης της ισχύος της.
- 13 Το άρθρο 17 της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη τον χαρακτήρα και τη σταθερότητα των οικογενειακών δεσμών του προσώπου και τη διάρκεια διαμονής του στο κράτος μέλος, καθώς και την ύπαρξη οικογενειακών, πολιτιστικών και κοινωνικών δεσμών με τη χώρα καταγωγής του, σε περίπτωση απόρριψης αίτησης, ανάκλησης ή άρνησης της ανανέωσης της άδειας διαμονής ή σε περίπτωση λήψης μέτρου απομάκρυνσης εις βάρος του συντηρούντος ή μελών της οικογένειάς του».

- 14 Κατά το άρθρο 18 της οδηγίας, τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν το δικαίωμα ασκήσεως ένδικης προσφυγής κατά των αποφάσεων απορρίψεως αιτήσεως οικογενειακής επανενώσεως, ανακλήσεως ή μη ανανέωσης άδειας διαμονής, σύμφωνα με τις διαδικασίες και τις αρμοδιότητες που καθορίζονται από αυτά.

Επί του παραδεκτού της προσφυγής

Επί της ενστάσεως που αντλείται από τον ισχυρισμό ότι η προσφυγή δεν ασκείται εν τοις πράγμασι κατά πράξεως των κοινοτικών οργάνων

- 15 Οι διατάξεις των οποίων ζητείται η ακύρωση συνιστούν παρεκκλίσεις από τις υποχρεώσεις που επιβάλλει στα κράτη μέλη η οδηγία, καθώς επιτρέπουν στα κράτη

μέλη να εφαρμόζουν εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις οι οποίες, κατά το Κοινοβούλιο, προσβάλλουν τα θεμελιώδη δικαιώματα. Το εν λόγω κοινοτικό όργανο εκτιμά ότι προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων συνιστά κατ' ουσίαν η ίδια η οδηγία καθόσον επιτρέπει την εφαρμογή τέτοιων εθνικών νομοθεσιών. Το Κοινοβούλιο επικαλείται, συναφώς, την απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-101/01, Lindqvist (Συλλογή 2003, σ. I-12971, σκέψη 84).

- 16 Το Συμβούλιο επισημαίνει, αντιθέτως, ότι η οδηγία καταλείπει στα κράτη μέλη περιθώριο δράσεως, επιτρέποντάς τους να διατηρούν ή να θεσπίζουν εθνικές διατάξεις που δεν προσβάλλουν τα θεμελιώδη δικαιώματα. Κατά την άποψη του Συμβουλίου, το Κοινοβούλιο δεν αποδεικνύει για ποιο λόγο διατάξεις που ενδεχομένως προσβάλλουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις οποίες θεσπίζουν και εφαρμόζουν τα κράτη μέλη συνιστούν δραστηριότητα των οργάνων κατά την έννοια του άρθρου 46, στοιχείο δ', ΕΕ, η οποία υπόκειται στον έλεγχο του Δικαστηρίου όσον αφορά τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων.
- 17 Εν πάση περιπτώσει, το Συμβούλιο διερωτάται πώς το Δικαστήριο θα μπορούσε να ασκήσει αμιγώς αφηρημένο έλεγχο νομιμότητας ως προς διατάξεις του κοινοτικού δικαίου οι οποίες περιορίζονται στην παραπομπή σε εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις των οποίων δεν είναι γνωστό ούτε το περιεχόμενο ούτε ο τρόπος εφαρμογής. Η αναγκαιότητα να λαμβάνονται υπόψη οι συγκεκριμένες περιστάσεις προκύπτει από την απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-60/00, Carpenter (Συλλογή 2002, σ. I-6279), και από την προμνημονευθείσα απόφαση Lindqvist.
- 18 Η Επιτροπή εκτιμά ότι ο έλεγχος, εκ μέρους του Δικαστηρίου, του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ο οποίος αποτελεί μέρος των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου, δεν μπορεί να ασκείται μόνο στην περίπτωση κατά την οποία η διάταξη μιας οδηγίας υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν συγκεκριμένα μέτρα που προσβάλλουν τα θεμελιώδη αυτά δικαιώματα, αλλά πρέπει να εκτείνεται και στην περίπτωση κατά την οποία η οδηγία επιτρέπει ρητώς τη θέσπιση τέτοιων μέτρων. Κατά την Επιτροπή, δεν πρέπει να προσδοκάται ότι τα κράτη μέλη θα

διαπιστώνουν εξ ιδίας αντιλήψεως ότι ένα συγκεκριμένο μέτρο το οποίο επιτρέπεται από μια κοινοτική οδηγία συνιστά προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η Επιτροπή καταλήγει ότι ο έλεγχος του Δικαστηρίου δεν μπορεί να αποκλεισθεί για τον λόγο ότι οι επίμαχες διατάξεις της οδηγίας παραπέμπουν απλώς στα δίκαια των κρατών μελών.

- 19 Η Επιτροπή υποστηρίζει, πάντως, ότι το Δικαστήριο θα όφειλε να ακυρώσει διατάξεις όπως αυτές που αποτελούν αντικείμενο της υπό κρίση προσφυγής, μόνον εάν ήταν αδύνατη η εκ μέρους του ερμηνεία τους κατά τρόπο σύμφωνο με τα θεμελιώδη δικαιώματα. Εάν, βάσει των συνήθων κανόνων ερμηνείας, η επίμαχη διάταξη καταλείπει περιθώριο εκτιμήσεως, το Δικαστήριο οφείλει να την ερμηνεύσει σύμφωνα με τα θεμελιώδη δικαιώματα.
- 20 Το Κοινοβούλιο αντιτείνει ότι μια εκ των προτέρων ερμηνεία της οδηγίας από το Δικαστήριο, όπως αυτή που προτείνει η Επιτροπή, θα είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή ενός προληπτικού μέτρου το οποίο θα οδηγούσε σε νόσφιση των αρμοδιοτήτων του κοινοτικού νομοθέτη.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 21 Όπως έπραξε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 43 έως 45 των προτάσεών του, επιβάλλεται η προσέγγιση της υπό κρίση διαφοράς από πλευράς παραδεκτού της προσφυγής. Το Συμβούλιο αμφισβητεί, κατ' ουσίαν, το γεγονός ότι, με την προσφυγή του, το Κοινοβούλιο βάλλει κατά πράξεως των οργάνων, υποστηρίζοντας ότι μόνον η εφαρμογή εθνικών διατάξεων που διατηρήθηκαν σε ισχύ ή θεσπίστηκαν σύμφωνα με την οδηγία δύναται, κατά περίπτωση, να συνιστά προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων.
- 22 Συναφώς, το γεγονός ότι οι προσβαλλόμενες διατάξεις της οδηγίας αναγνωρίζουν στα κράτη μέλη κάποιο περιθώριο εκτιμήσεως και τους επιτρέπουν να εφαρμόζουν, σε ορισμένες περιπτώσεις, εθνική κανονιστική ρύθμιση παρεκκλίνουσα από τους κανόνες της οδηγίας δεν δύναται να έχει ως αποτέλεσμα την εξαίρεση των διατάξεων αυτών από τον προβλεπόμενο από το άρθρο 230 ΕΚ έλεγχο νομιμότητας του κοινοτικού δικαστή.

- 23 Εξάλλου, μια διάταξη κοινοτικής πράξεως θα μπορούσε να προσβάλλει τα θεμελιώδη δικαιώματα, εάν επέβαλλε στα κράτη μέλη την υποχρέωση ή τους επέτρεπε ρητώς ή σιωπηρώς να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ εθνικούς νόμους που προσβάλλουν τα εν λόγω δικαιώματα.
- 24 Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι η ένσταση απαραδέκτου που αντλείται από τον ισχυρισμό ότι η προσφυγή δεν ασκείται εν τοις πράγμασι κατά πράξεως των κοινοτικών οργάνων πρέπει να απορριφθεί.

Επί της δυνατότητας διαχωρισμού των διατάξεων των οποίων ζητείται η ακύρωση από το υπόλοιπο κείμενο της οδηγίας

- 25 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τονίζει προκαταρκτικώς τη σημασία που η ίδια αποδίδει στο άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας, στο οποίο εντοπίζεται ένα από τα κεντρικά σημεία του συμβιβασμού λόγω του οποίου κατέστη δυνατή η έκδοση της οδηγίας, για την οποία ήταν απαραίτητη η ομοφωνία. Υπενθυμίζει ότι η μερική ακύρωση μιας πράξεως είναι δυνατή μόνο στην περίπτωση κατά την οποία η πράξη αποτελείται από περισσότερα στοιχεία, διακριτά μεταξύ τους, ένα από τα οποία δεν είναι σύννομο διότι αντιβαίνει στο κοινοτικό δίκαιο. Εν προκειμένω, δεν είναι δυνατό να διαχωρισθεί ο κανόνας περί οικογενειακής επανενώσεως του άρθρου 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας από το υπόλοιπο κείμενό της. Ενδεχόμενη απόφαση περί μερικής ακυρώσεως θα συνεπαγόταν νόσφιση των αρμοδιοτήτων του κοινοτικού νομοθέτη και, για τον λόγο αυτό, μόνον η ολική ακύρωση της οδηγίας είναι δυνατή.
- 26 Το Κοινοβούλιο αμφισβητεί την άποψη ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας δεν αποτελεί στοιχείο δυνάμενο να αποσπασθεί από την οδηγία για τον λόγο και μόνον ότι η διάταξή του είναι αποτέλεσμα πολιτικού συμβιβασμού που κατέστησε δυνατή την έκδοση της οδηγίας. Κατά το εν λόγω κοινοτικό όργανο, είναι σημαντικό να διαπιστωθεί απλώς αν ο διαχωρισμός ενός

στοιχείου από την οδηγία είναι νομικώς δυνατός. Κατά το Κοινοβούλιο, καθόσον οι προσβαλλόμενες με την προσφυγή διατάξεις συνιστούν παρεκκλίσεις από τους γενικούς κανόνες της οδηγίας, η ακύρωσή τους δεν διακυβεύει ούτε την οικονομία ούτε την αποτελεσματικότητα της οδηγίας στο σύνολό της, τη σημασία της οποίας για την καθιέρωση του δικαιώματος της οικογενειακής επανενώσεως αναγνωρίζει το Κοινοβούλιο.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 27 Όπως προκύπτει από πάγια νομολογία, η μερική ακύρωση κοινοτικής πράξεως είναι δυνατή μόνον εφόσον τα στοιχεία των οποίων ζητείται η ακύρωση δύνανται να διαχωρισθούν από την υπόλοιπη πράξη (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 10ης Δεκεμβρίου 2002, C-29/99, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2002, σ. I-11221, σκέψεις 45 και 46· της 21ης Ιανουαρίου 2003, C-378/00, Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, Συλλογή 2003, σ. I-937, σκέψη 29· της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-239/01, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-10333, σκέψη 33· της 24ης Μαΐου 2005, C-244/03, Γαλλία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, Συλλογή 2005, σ. I-4021, σκέψη 12, και της 30ής Μαρτίου 2006, C-36/04, Ισπανία κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2006, σ. I-2981, σκέψη 9).
- 28 Ομοίως, το Δικαστήριο έχει κρίνει επανειλημμένως ότι δεν πληρούται η προϋπόθεση της δυνατότητας διαχωρισμού οσάκις η μερική ακύρωση πράξεως μπορεί να συνεπάγεται μεταβολή της ουσίας της (απόφαση της 31ης Μαρτίου 1998, C-68/94 και C-30/95, Γαλλία κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-1375, σκέψη 257, και προμνημονευθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Συμβουλίου, σκέψη 46, Γερμανία κατά Επιτροπής, σκέψη 34, Γαλλία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, σκέψη 13, και Ισπανία κατά Συμβουλίου, σκέψη 13).
- 29 Στην υπό κρίση υπόθεση, η εξέταση της δυνατότητας διαχωρισμού ή μη των διατάξεων των οποίων ζητείται η ακύρωση προϋποθέτει την εξέταση της ουσίας της διαφοράς, ήτοι του περιεχομένου των εν λόγω διατάξεων, προκειμένου το Δικαστήριο να μπορέσει να εκτιμήσει αν η ακύρωσή τους μεταβάλλει το πνεύμα και την ουσία της οδηγίας.

Η προσφυγή

Επί των κανόνων δικαίου βάσει των οποίων μπορεί να ελεγχθεί η νομιμότητα της οδηγίας

- 30 Το Κοινοβούλιο υποστηρίζει ότι οι διατάξεις των οποίων ζητείται η ακύρωση προσβάλλουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και, ιδίως, το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή και το δικαίωμα ίση μεταχειρίσεως, όπως αυτά κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, τις οποίες η Ένωση οφείλει να τηρεί κατ' εφαρμογή του άρθρου 6, παράγραφος 2, ΕΕ στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 46, στοιχείο δ', ΕΕ, όσον αφορά τη δραστηριότητα των οργάνων.
- 31 Το Κοινοβούλιο αναφέρεται καταρχάς στο δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής που κατοχυρώνεται με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, το οποίο, κατά την ερμηνεία του Δικαστηρίου, κατοχυρώνει και το δικαίωμα οικογενειακής επανενώσεως (προμνημονευθείσα απόφαση *Carpenter*, σκέψη 42, και απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 2003, C-109/01, *Akrich*, Συλλογή 2003, σ. I-9607, σκέψη 59). Τα ίδια δικαιώματα κατοχυρώνονται και με το άρθρο 7 του Χάρτη, ως προς τον οποίο το Κοινοβούλιο επισημαίνει ότι, καθόσον αυτός περιλαμβάνει έναν κατάλογο των υφιστάμενων θεμελιωδών δικαιωμάτων, συνιστά, ακόμη και αν δεν παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα, ένα χρήσιμο γνώμονα για την ερμηνεία των διατάξεων της ΕΣΔΑ. Το Κοινοβούλιο παραθέτει επίσης το άρθρο 24 του Χάρτη, που αφορά τα δικαιώματα του παιδιού, η δεύτερη και τρίτη παράγραφος του οποίου ορίζουν, αντιστοίχως, ότι «[σ]ε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού» και ότι «[κ]άθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του».
- 32 Δεύτερον, το Κοινοβούλιο επικαλείται την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων με βάση την ηλικία των προσώπων, η οποία λαμβάνεται υπόψη από το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ και κατοχυρώνεται ρητώς με το άρθρο 21, παράγραφος 1, του Χάρτη.

33 Το Κοινοβούλιο επικαλείται επίσης διάφορες διατάξεις διεθνών συμβάσεων που υπογράφηκαν υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών: το άρθρο 24 του διεθνούς συμφώνου για αστικά και πολιτικά δικαιώματα, το οποίο υιοθετήθηκε στις 19 Δεκεμβρίου 1966 και τέθηκε σε ισχύ στις 23 Μαρτίου 1976, τη σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, η οποία υπογράφηκε στις 20 Νοεμβρίου 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990, τη διεθνή σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων των διακινούμενων εργαζομένων και των μελών των οικογενειών τους, η οποία υπογράφηκε στις 18 Δεκεμβρίου 1990 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 2003, καθώς και τη διακήρυξη της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού, της 20ής Νοεμβρίου 1959 [ψήφισμα 1386(XIV)]. Το Κοινοβούλιο υπενθυμίζει, επίσης, τη σύσταση R (94) 14 της επιτροπής των υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη μέλη, της 22ας Νοεμβρίου 1994, σχετικά με συνεκτικές και ολοκληρωμένες πολιτικές για την οικογένεια, καθώς και τη σύσταση R (99) 23 της ίδιας επιτροπής προς τα κράτη μέλη, της 15ης Δεκεμβρίου 1999, για την οικογενειακή επανένωση προσφύγων και άλλων ατόμων που χρήζουν διεθνούς προστασίας. Το Κοινοβούλιο υπενθυμίζει, τέλος, τα συντάγματα διαφόρων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

34 Το Συμβούλιο επισημαίνει ότι η Κοινότητα δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος των διαφόρων πράξεων δημοσίου διεθνούς δικαίου τις οποίες επικαλείται το Κοινοβούλιο. Εν πάση περιπτώσει, οι κανόνες αυτοί επιτάσσουν απλώς τον σεβασμό και τη συνεκτίμηση του συμφέροντος των παιδιών, χωρίς να δημιουργούν κάποιο απόλυτο δικαίωμα στον τομέα της οικογενειακής επανένωσης. Το Συμβούλιο παρατηρεί, επίσης, ότι παρέλκει η εξέταση της προσφυγής από πλευράς του Χάρτη, δεδομένου ότι ο Χάρτης δεν αποτελεί πηγή του κοινοτικού δικαίου.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

35 Τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων εξασφαλίζει το Δικαστήριο. Προς τούτο, το Δικαστήριο εμπνέεται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και από τις ενδείξεις που παρέχουν οι διεθνείς πράξεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, για τις οποίες έχουν συνεργαστεί ή στις οποίες έχουν

προσχωρήσει τα κράτη μέλη. Η σημασία της ΕΣΔΑ είναι, συναφώς, ιδιαίτερη (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991, C-260/89, EPT, Συλλογή 1991, σ. I-2925, σκέψη 41· γνωμοδότηση 2/94 της 28ης Μαρτίου 1996, Συλλογή 1996, I-1759, σκέψη 33· αποφάσεις της 6ης Μαρτίου 2001, C-274/99 P, Connolly κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. I-1611, σκέψη 37· της 22ας Οκτωβρίου 2002, C-94/00, Roquette Frères, Συλλογή 2002, σ. I-9011, σκέψη 25· της 12ης Ιουνίου 2003, C-112/00, Schmidberger, Συλλογή 2003, σ. I-5659, σκέψη 71, και της 14ης Οκτωβρίου 2004, C-36/02, Omega, Συλλογή 2004, σ. I-9609, σκέψη 33).

- 36 Εξάλλου, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 2, της ΕΕ, «[η] Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την [ΕΣΔΑ] και όπως [απορρέουν] από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου».
- 37 Το Δικαστήριο έχει υπενθυμίσει, στο πλαίσιο διαφόρων υποθέσεων, ότι το διεθνές σύμφωνο για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα συγκαταλέγεται μεταξύ των διεθνών πράξεων περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου τις οποίες το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη για την εφαρμογή των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 18ης Οκτωβρίου 1989, 374/87, Orkem κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 3283, σκέψη 31· της 18ης Οκτωβρίου 1990, C-297/88 και C-197/89, Dzodzi, Συλλογή 1990, σ. I-3763, σκέψη 68, και της 17ης Φεβρουαρίου 1998, C-249/96, Grant, Συλλογή 1998, σ. I-621, σκέψη 44). Τούτο ισχύει και για την προαναφερθείσα σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, η οποία, όπως και το ως άνω σύμφωνο, δεσμεύει όλα τα κράτη μέλη.
- 38 Όσον αφορά τον Χάρτη, η πανηγυρική διακήρυξή του έγινε στη Νίκαια, στις 7 Δεκεμβρίου 2000, από το Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή. Μολονότι ο Χάρτης αυτός δεν αποτελεί δεσμευτική νομική πράξη, ο κοινοτικός νομοθέτης θέλησε να αναγνωρίσει τη σημασία του, βεβαιώνοντας, με τη δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, ότι η οδηγία τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται όχι μόνον από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, αλλά και από τον Χάρτη. Εξάλλου, όπως προκύπτει από το προοίμιό του, κύριος σκοπός του Χάρτη είναι να επιβεβαιώσει «τα δικαιώματα που απορρέουν ιδίως από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και τις διεθνείς υποχρεώσεις των κρατών μελών, τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις

κοινοτικές συνθήκες, την [ΕΣΔΑ], τους Κοινωνικούς Χάρτες που έχουν υιοθετηθεί από την Κοινότητα και το Συμβούλιο της Ευρώπης, καθώς και από τη νομολογία του Δικαστηρίου [...] και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων».

- 39 Όπως, πάντως, προκύπτει, οι λοιπές διεθνείς πράξεις που επικαλείται το Κοινοβούλιο, υπό την επιφύλαξη του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη για τον οποίο θα γίνει λόγος στη σκέψη 107 της παρούσας απόφασης, δεν περιλαμβάνουν διατάξεις προστατεύουσες τα δικαιώματα του παιδιού κατά τρόπο πιο αυστηρό από αυτόν των διατάξεων που περιλαμβάνονται στις προαναφερθείσες πράξεις.

Επί του άρθρου 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας

- 40 Το Κοινοβούλιο υποστηρίζει ότι η αιτιολογία του άρθρου 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας, η οποία διαλαμβάνεται στη δωδέκατη αιτιολογική της σκέψη, δεν είναι πειστική και ότι ο κοινοτικός νομοθέτης συγχέει τις έννοιες «κριτήριο ενσωματώσεως» και «σκοπός ενσωματώσεως». Εφόσον ένας από τους σημαντικότερους τρόπους επιτυχούς ενσωματώσεως ανήλικου τέκνου είναι η επανένωση με την οικογένειά του, θα ήταν ανοίκεια η υποβολή του σε εξέταση περί του βαθμού ενσωματώσεώς του, πριν το τέκνο, μέλος της οικογένειας του συντηρούντος, επανενωθεί με τον συντηρούντα γονέα. Μια τέτοια πρακτική θα καθιστούσε ανέφικτη την άσκηση του δικαιώματος οικογενειακής επανενώσεως και θα συνιστούσε αναίρεση αυτού.
- 41 Το Κοινοβούλιο υποστηρίζει επίσης ότι, επειδή η οδηγία δεν ορίζει την έννοια της ενσωματώσεως, τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να περιορίζουν σημαντικά το δικαίωμα οικογενειακής επανενώσεως.
- 42 Κατά το εν λόγω κοινοτικό όργανο, το δικαίωμα οικογενειακής επανενώσεως προστατεύεται από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, όπως αυτό ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ενώ ένα κριτήριο

ενσωματώσεως που προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία δεν εμπίπτει στους νόμιμους λόγους που δύνανται να δικαιολογήσουν παρέμβαση, όπως οι διαλαμβανόμενοι στο άρθρο 8, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ, ήτοι η εθνική ασφάλεια, η δημόσια ασφάλεια, η οικονομική ευημερία της χώρας, η προάσπιση της τάξεως και η πρόληψη των ποινικών παραβάσεων, η προστασία της υγείας ή της ηθικής και η προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών άλλων. Κατά το Κοινοβούλιο, κάθε παρέμβαση πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να δικαιολογείται και να είναι ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας ουδόλως επιτάσσει τη στάθμιση των εμπλεκόμενων συμφερόντων.

43 Η οδηγία είναι, εξάλλου, αντιφατική, καθόσον δεν προβλέπει κανένα περιορισμό, βασιζόμενο στο κριτήριο ενσωματώσεως, ως προς τον/τη σύζυγο του συντηρούντος.

44 Κατά το Κοινοβούλιο, η οδηγία εισάγει, επίσης, διάκριση βασιζόμενη αποκλειστικώς στην ηλικία του παιδιού, η οποία δεν δικαιολογείται αντικειμενικώς και είναι αντίθετη προς το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ. Συγκεκριμένα, κατά το Κοινοβούλιο, ο σκοπός ενθαρρύνσεως των γονέων να επιδιώξουν την επανένωση με τα τέκνα τους πριν αυτά συμπληρώσουν τα δώδεκα έτη δεν λαμβάνει υπόψη τους οικονομικούς και κοινωνικούς περιορισμούς που εμποδίζουν μια οικογένεια να δεχθεί ένα παιδί για μεγαλύτερο ή μικρότερο χρονικό διάστημα στο κράτος μέλος υποδοχής. Εξάλλου, ο σκοπός ενσωματώσεως μπορεί να επιτευχθεί και με μέσα λιγότερα δραστικά, όπως με μέτρα ενσωματώσεως του ανηλίκου μετά την είσοδό του στο κράτος μέλος υποδοχής.

45 Τέλος, το Κοινοβούλιο τονίζει ότι η συγκεκριμένη ρήτρα standstill είναι λιγότερη αυστηρή από τις συνήθεις ρήτρες standstill, καθόσον η εθνική νομοθεσία πρέπει να υφίσταται μόνον κατά την ημερομηνία θέσεως της οδηγίας σε εφαρμογή. Το περιθώριο που καταλείπεται στα κράτη μέλη λειτουργεί αντίθετα προς τον σκοπό της οδηγίας, ήτοι την καθιέρωση κοινών κριτηρίων για την άσκηση του δικαιώματος της οικογενειακής επανενώσεως.

46 Το Συμβούλιο, υποστηριζόμενο από τη Γερμανική Κυβέρνηση και την Επιτροπή, επισημαίνει ότι το δικαίωμα για σεβασμό της οικογενειακής ζωής δεν ισοδυναμεί με

δικαίωμα οικογενειακής επανενώσεως. Κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αρκεί να είναι δυνατή η οικογενειακή ζωή, επί παραδείγματι, στο κράτος καταγωγής.

- 47 Το Συμβούλιο υπογραμμίζει ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, περιπτώσεις απορρίψεως αιτήσεων οικογενειακής επανενώσεως στο πλαίσιο μεταναστατευτικής πολιτικής έχουν κριθεί δικαιολογημένες με επίκληση ενός εκ των λόγων του άρθρου 8, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ. Κατά το Συμβούλιο, μια τέτοια απόρριψη θα μπορούσε να δικαιολογηθεί από τον σκοπό του άρθρου 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας, ήτοι την επιτυχή ενσωμάτωση των ανήλικων μεταναστών, με ενθάρρυνση των οικογενειών μεταναστών που ζουν χωριστά να επιδιώξουν τη μετοίκηση των ανήλικων τέκνων στο κράτος μέλος υποδοχής πριν αυτά συμπληρώσουν τα δώδεκα έτη.
- 48 Κατά την άποψη του Συμβουλίου, η ηλικία των δώδεκα ετών δεν έχει επιλεγεί αυθαίρετα, αλλά αιτιολογείται από το γεγονός ότι, πριν από την ηλικία αυτή, τα παιδιά βρίσκονται σε στάδιο αναπτύξεως καθοριστικό για την ικανότητα εντάξεώς τους σε μια κοινωνία. Η θέση αυτή εκφράζεται με τη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας. Το Συμβούλιο επισημαίνει, συναφώς, ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν δέχθηκε ότι υφίστατο παράβαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ σε υποθέσεις σχετικές με την επανένωση ανήλικων κάτω των δώδεκα ετών.
- 49 Κατά το Συμβούλιο, η εφαρμογή του κριτηρίου ενσωματώσεως στα παιδιά ηλικίας άνω των δώδεκα ετών και όχι στον/στη σύζυγο του συντηρούντος δικαιολογείται από το γεγονός ότι, κατά κανόνα, τα παιδιά θα περάσουν μεγαλύτερο μέρος του βίου τους στο κράτος μέλος υποδοχής σε σχέση με τους γονείς τους.
- 50 Το Συμβούλιο επισημαίνει ότι η οδηγία δεν προδικάζει το αποτέλεσμα της σταθμίσεως των ατομικών και των συλλογικών συμφερόντων που εμπλέκονται εν προκειμένω και υπενθυμίζει ότι τα άρθρα 17 και 5, παράγραφος 5, της οδηγίας υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να λαμβάνουν υπόψη τα συμφέροντα που προστατεύονται από την ΕΣΔΑ και από τη σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού.

- 51 Το Συμβούλιο υποστηρίζει επίσης ότι η ρήτρα *standstill* του άρθρου 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας δεν θέτει υπό αμφισβήτηση τη νομιμότητα αυτής της διατάξεως. Η παραπομπή στην «ημερομηνία θέσης σε εφαρμογή» της οδηγίας είναι μια θεμιτή πολιτική επιλογή του κοινοτικού νομοθέτη, η οποία δικαιολογείται από το γεγονός ότι το κράτος μέλος που επιθυμούσε να επικαλεστεί την παρέκκλιση αυτή δεν είχε ολοκληρώσει τη νομοθετική διαδικασία εκδόσεως των συγκεκριμένων εθνικών κανόνων. Το κριτήριο που επικράτησε κρίθηκε προτιμότερο από την αναβολή εκδόσεως της οδηγίας έως την περάτωση της ως άνω διαδικασίας.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 52 Πρέπει, εξ αρχής, να υπομνησθεί ότι το δικαίωμα για σεβασμό της οικογενειακής ζωής κατά την έννοια του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ περιλαμβάνεται μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων τα οποία, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, προστατεύονται εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως (προμνημονευθείσες αποφάσεις *Carpenter*, σκέψη 41, και *Akrich*, σκέψεις 58 και 59). Το δικαίωμα του παιδιού να διαβιό με τους οικείους του συνεπάγεται για τα κράτη μέλη υποχρεώσεις οι οποίες μπορούν να συνίστανται σε παραλείψεις, όταν ένα από τα κράτη μέλη υποχρεούται να μην απελάσει κάποιον, ή σε πράξεις, όταν το κράτος μέλος υποχρεούται να επιτρέψει σε ένα κάποιο άτομο την είσοδο και διαμονή στο έδαφός του.
- 53 Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, ακόμη και αν η ΕΣΔΑ δεν κατοχυρώνει ως θεμελιώδες το δικαίωμα εισόδου ή διαμονής αλλοδαπού σε συγκεκριμένο κράτος, ο αποκλεισμός ενός προσώπου από χώρα στην οποία ζουν οι οικείοι του μπορεί να αποτελέσει περιορισμό του δικαιώματος σεβασμού της οικογενειακής ζωής, όπως αυτό κατοχυρώνεται με το άρθρο 8, παράγραφος 1, της εν λόγω συμβάσεως (προμνημονευθείσες αποφάσεις *Carpenter*, σκέψη 42, και *Akrich*, σκέψη 59).
- 54 Εξάλλου, όπως έκρινε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με την απόφαση *Sen* κατά Κάτω Χωρών της 21ης Δεκεμβρίου 2001, § 31, «το άρθρο 8 [της ΕΣΔΑ] μπορεί να συνεπάγεται θετικές υποχρεώσεις συμφυείς με έναν εν τοις

πράγμασι “σεβασμό” της οικογενειακής ζωής. Οι εφαρμοστέες επί τέτοιων υποχρεώσεων αρχές είναι ανάλογες προς αυτές που διέπουν τις αρνητικές υποχρεώσεις. Και στις δύο περιπτώσεις πρέπει να σταθμίζονται ορθώς τα συμφέροντα του ατόμου και της κοινωνίας ως όλου (βλ. ΕΔΔΑ, αποφάσεις Gül κατά Ελβετίας της 19ης Φεβρουαρίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-I, σ. 174, § 38, και Ahmut κατά Κάτω Χωρών της 28ης Νοεμβρίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-VI, σ. 2030, § 63)».

- 55 Με τη σκέψη 36 της προμνημονευθείσας αποφάσεως Sen κατά Κάτω Χωρών, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου υπενθύμισε ως ακολούθως τις αρχές που ισχύουν για τον θεσμό της οικογενειακής επανενώσεως, όπως αυτές διατυπώθηκαν με τις προμνημονευθείσες αποφάσεις Gül κατά Ελβετίας, § 38, και Ahmut κατά Κάτω Χωρών, § 67:

«α) Η έκταση της υποχρεώσεως ενός κράτους να επιτρέπει την είσοδο στο έδαφός του οικείων προσώπων των μεταναστών εξαρτάται από την κατάσταση των ενδιαφερομένων και από το γενικό συμφέρον.

β) Σύμφωνα με καθιερωμένη αρχή του διεθνούς δικαίου, τα κράτη έχουν το δικαίωμα, υπό την επιφύλαξη των δεσμεύσεων που έχουν αναλάβει με συνθήκες, να ελέγχουν την είσοδο αλλοδαπών στο έδαφός τους.

γ) Στον τομέα της μεταναστεύσεως, το άρθρο 8 δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως επιβάλλον σε ένα κράτος τη γενική υποχρέωση να σέβεται την επιλογή των συζύγων ως προς την κοινή τους κατοικία και να επιτρέπει την οικογενειακή επανένωση στο έδαφός του».

- 56 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επισήμανε, με την ανάλυσή του, ότι λαμβάνει υπόψη την ηλικία των παιδιών, την κατάσταση τους στη χώρα καταγωγής τους και τον βαθμό εξαρτήσεώς τους από τους οικείους τους (προμνημονευθείσα απόφαση Sen κατά Κάτω Χωρών, § 37· βλ., επίσης, απόφαση Rodrigues da Silva κατά Κάτω Χωρών της 31ης Ιανουαρίου 2006, § 39).
- 57 Η σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού αναγνωρίζει, ομοίως, την αρχή του σεβασμού της οικογενειακής ζωής. Θεμέλιο της εν λόγω συμβάσεως αποτελεί η αποτυπούμενη στην έκτη αιτιολογική της σκέψη παραδοχή ότι, για την αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού είναι αναγκαία η ανατροφή του εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος. Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της συμβάσεως αυτής ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη μεριμνούν ώστε να μην επέρχεται χωρισμός του παιδιού από τους γονείς του χωρίς τη βούλησή τους, ενώ, κατά το άρθρο 10, παράγραφος 1, κάθε αίτηση υποβληθείσα από τέκνο ή από τους γονείς του για είσοδο σε συμβαλλόμενο κράτος ή την μετοίκηση από αυτό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση εξετάζεται από τα συμβαλλόμενα κράτη ταχέως, με θετικό πνεύμα και ανθρωπισμό.
- 58 Το άρθρο 7 του Χάρτη αναγνωρίζει ομοίως το δικαίωμα για σεβασμό της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής. Η διάταξη αυτή πρέπει να συσχετισθεί με την υποχρέωση συνεκτιμήσεως του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού, η οποία επιβάλλεται από το άρθρο 24, παράγραφος 2, του εν λόγω Χάρτη, καθώς και με την αναγκαιότητα, που εκφράζεται στο άρθρο 24, παράγραφος 3, του Χάρτη, να διατηρεί κάθε παιδί τακτικές προσωπικές σχέσεις με τους δύο γονείς του.
- 59 Τα διάφορα αυτά κείμενα υπογραμμίζουν τη σημασία της οικογενειακής ζωής για το παιδί και συνιστούν στα κράτη μέλη να λαμβάνουν υπόψη το συμφέρον του, αλλά δεν γεννούν υπέρ των μελών μιας οικογένειας δικαίωμα εισόδου και διαμονής στο έδαφος κράτους και δεν δύνανται να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι περιορίζουν την εξουσία εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κράτη κατά την εξέταση των αιτήσεων οικογενειακής επανενώσεως.

- 60 Πέραν των διατάξεων αυτών, το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη συγκεκριμένες θετικές υποχρεώσεις, στις οποίες αντιστοιχούν σαφώς καθορισμένα δικαιώματα, καθόσον, στις περιπτώσεις που ορίζει η οδηγία, το εν λόγω άρθρο επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να επιτρέπουν την οικογενειακή επανένωση ορισμένων μελών της οικογένειας του συντηρούντος, χωρίς να δύνανται να κάνουν χρήση της εξουσίας τους εκτιμήσεως.
- 61 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας συνεπάγεται, σε αυστηρώς καθορισμένες περιπτώσεις, ήτοι όταν ένα παιδί άνω των δώδεκα ετών μετοικεί στο κράτος μέλος υποδοχής ανεξαρτήτως της υπόλοιπης οικογένειας, μερική διατήρηση, εκ μέρους των κρατών μελών, του περιθωρίου τους εκτιμήσεως, επιτρέποντάς τους να εξετάζουν, πριν επιτρέψουν την είσοδο και διαμονή του παιδιού δυνάμει της οδηγίας, αν πληρούται όρος ενσωματώσεως προβλεπόμενος από την εθνική νομοθεσία που ισχύει κατά την ημερομηνία θέσεως της οδηγίας σε εφαρμογή.
- 62 Μολοντούτο, το άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας δεν μπορεί να θεωρηθεί αντίθετο προς το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής. Πράγματι, στο πλαίσιο οδηγίας επιβάλλουσας στα κράτη μέλη συγκεκριμένες θετικές υποχρεώσεις, τα κράτη αυτά διατηρούν περιορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως το οποίο δεν διαφέρει από αυτό που τους αναγνωρίζει, με τη σχετική προς το δικαίωμα αυτό νομολογία του, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, προκειμένου να προβαίνουν σε κατά περίπτωση στάθμιση των εμπλεκόμενων συμφερόντων.
- 63 Επιπλέον, σύμφωνα με την επιβαλλόμενη από το άρθρο 5, παράγραφος 5, της οδηγίας υποχρέωση, κατά τη στάθμιση των συμφερόντων, τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν ώστε να λαμβάνουν δεόντως υπόψη το μείζον συμφέρον του ανήλικου τέκνου.
- 64 Πρέπει, επιπλέον, να ληφθεί υπόψη το άρθρο 17 της οδηγίας, το οποίο επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να λαμβάνουν δεόντως υπόψη τη φύση και τη σταθερότητα των οικογενειακών δεσμών του ατόμου και τη διάρκεια διαμονής του

στο κράτος μέλος, καθώς και την ύπαρξη οικογενειακών, πολιτισμικών και κοινωνικών δεσμών με τη χώρα καταγωγής του. Όπως προκύπτει από τη σκέψη 56 της παρούσας αποφάσεως, τα κριτήρια αυτά είναι ανάλογα προς εκείνα που λαμβάνει υπόψη το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όταν εξετάζει αν ένα κράτος, το οποίο απέρριψε αίτηση οικογενειακής επανένωσης, στάθμισε ορθώς τα εμπλεκόμενα συμφέροντα.

65 Τέλος, η ηλικία ενός παιδιού και το γεγονός ότι μετοικεί στο κράτος μέλος ανεξαρτήτως των λοιπών μελών της οικογένειάς του αποτελούν παραμέτρους οι οποίες συνεκτιμώνται επίσης από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το οποίο λαμβάνει υπόψη τους δεσμούς που έχει ένα παιδί με τα λοιπά μέλη της οικογένειάς του στη χώρα καταγωγής του, αλλά και τους δεσμούς που το συνδέουν με το πολιτισμικό και γλωσσικό περιβάλλον της χώρας αυτής (βλ., μεταξύ άλλων, προμνημονευθείσες αποφάσεις *Ahmut κατά Κάτω Χωρών*, § 69, και *Gül κατά Ελβετίας*, § 42).

66 Όσον αφορά το κριτήριο ενσωματώσεως, δεν προκύπτει ότι είναι καθαυτό αντίθετο προς το δικαίωμα για σεβασμό της οικογενειακής ζωής, όπως αυτό κατοχυρώνεται με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Όπως προαναφέρθηκε, το δικαίωμα αυτό δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως επιβάλλον, κατ' ανάγκην, στα κράτη μέλη την υποχρέωση να επιτρέπουν την οικογενειακή επανένωση στο έδαφός τους, ενώ το άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας καταλείπει απλώς στα κράτη μέλη εξουσία εκτιμήσεως, η οποία περιορίζεται στην εξέταση κριτηρίου που θέτει η εθνική νομοθεσία και την οποία το κράτος μέλος οφείλει να ασκεί τηρώντας ιδίως τις αρχές των άρθρων 5, παράγραφος 5, και 17 της οδηγίας. Εν πάση περιπτώσει, η αναγκαιότητα ενσωματώσεως μπορεί να σχετίζεται με τους θεμιτούς σκοπούς του άρθρου 8, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ.

67 Αντίθετα προς την άποψη που υποστηρίζει το Κοινοβούλιο, ο κοινοτικός νομοθέτης δεν συγχέει το κριτήριο ενσωματώσεως του άρθρου 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας με τον σκοπό ενσωματώσεως των ανηλίκων, ο οποίος, κατά το Κοινοβούλιο, θα μπορούσε να επιτευχθεί με μέσα όπως είναι τα μέτρα διευκολύνσεως της ενσωματώσεώς τους μετά την είσοδο στο κράτος μέλος υποδοχής. Πρόκειται για δύο διαφορετικά στοιχεία. Όπως προκύπτει από τη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, η δυνατότητα περιορισμού του

δικαιώματος οικογενειακής επανενώσεως παιδιών άνω των δώδεκα ετών, των οποίων η αρχική κατοικία δεν ταυτίζεται με αυτή του συντηρούντος, προβλέπεται προκειμένου να λαμβάνεται υπόψη η ικανότητα ενσωματώσεως των παιδιών από νεότερη ηλικία και προκειμένου αυτά να λαμβάνουν την απαραίτητη εκπαίδευση και τις γλωσσικές γνώσεις στο σχολείο.

- 68 Συγκεκριμένα, ο κοινοτικός νομοθέτης έκρινε ότι, μετά την ηλικία των δώδεκα ετών, η επίτευξη της ενσωματώσεως δεν είναι τόσο ευχερής και, για τον λόγο αυτό, αναγνώρισε στο κράτος μέλος τη δυνατότητα να συνεκτιμά έναν ελάχιστο βαθμό ικανότητας ενσωματώσεως, όταν αποφασίζει να επιτρέψει την είσοδο και διαμονή δυνάμει της οδηγίας.
- 69 Επομένως, αφενός, το κριτήριο ενσωματώσεως του άρθρου 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας μπορεί να λαμβάνεται υπόψη στο πλαίσιο εξετάσεως αιτήσεως οικογενειακής επανενώσεως και, αφετέρου, ο κοινοτικός νομοθέτης δεν αντιφάσκει επιτρέποντας στα κράτη μέλη, στις ειδικές περιπτώσεις που προβλέπει η εν λόγω διάταξη, να εξετάζουν αν μια αίτηση πληροί αυτό το κριτήριο, στο πλαίσιο μιας οδηγίας η οποία, όπως προκύπτει από την τέταρτη αιτιολογική της σκέψη, έχει ως γενικό σκοπό να διευκολύνει την ενσωμάτωση των υπηκόων τρίτων χωρών στα κράτη μέλη, επιτρέποντας την οικογενειακή επανένωση χάριν του οικογενειακού βίου.
- 70 Η έλλειψη ορισμού της έννοιας της ενσωματώσεως δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως απονομή στα κράτη μέλη της εξουσίας να χρησιμοποιούν την έννοια αυτή κατά τρόπο αντίθετο προς τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου και, ειδικότερα, προς τα θεμελιώδη δικαιώματα. Συγκεκριμένα, τα κράτη μέλη που επιθυμούν να επικαλεσθούν την παρέκκλιση δεν δύνανται να αποδίδουν στον όρο της ενσωματώσεως ακαθόριστη έννοια, αλλά οφείλουν να εφαρμόζουν το κριτήριο ενσωματώσεως που προβλέπει η εθνική νομοθεσία που ισχύει κατά την ημερομηνία θέσεως της οδηγίας σε εφαρμογή, προκειμένου να εξετάζουν την ιδιαίτερη κατάσταση παιδιού κάτω των δώδεκα ετών που μετοικεί στο κράτος μέλος ανεξαρτήτως των λοιπών μελών της οικογένειάς του.
- 71 Συνεπώς, το άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιτρέπει στα κράτη μέλη, ρητώς ή σιωπηρώς, να θεσπίζουν εκτελεστικές διατάξεις αντίθετες προς το δικαίωμα οικογενειακής ζωής.

- 72 Το Κοινοβούλιο δεν κατέδειξε τους λόγους για τους οποίους, όπως υποστηρίζει, η ρήτρα *standstill* του άρθρου 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας αντιβαίνει σε υπέρτερο κανόνα δικαίου. Εφόσον ο κοινοτικός νομοθέτης δεν προσέβαλλε το δικαίωμα για σεβασμό της οικογενειακής ζωής αναγνωρίζοντας, σε ορισμένες περιπτώσεις, στα κράτη μέλη την ευχέρεια να λαμβάνουν υπόψη κριτήριο ενσωματώσεως, είχε την εξουσία να θέσει όρια στην ευχέρεια αυτή. Συνεπώς, το γεγονός ότι η εθνική νομοθεσία περί του συνεκτιμητέου κριτηρίου ενσωματώσεως έπρεπε να υφίσταται μόνον κατά την ημερομηνία θέσεως της οδηγίας σε εφαρμογή και όχι κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της ή εκδόσεώς της, δεν ασκεί εν προκειμένω ουσιαστική επιρροή.
- 73 Ομοίως, όπως προκύπτει, ο κοινοτικός νομοθέτης αντιμετώπισε με επαρκή προσοχή το ζήτημα του συμφέροντος των παιδιών. Πράγματι, η διάταξη του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας πιστοποιεί ότι το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού αποτέλεσε κριτήριο πρωταρχικής σημασίας κατά τη θέσπισή της, ενώ δεν προκύπτει ότι το τελευταίο εδάφιο της διατάξεως αυτής δεν λαμβάνει αρκούντως υπόψη το συμφέρον αυτό ή επιτρέπει στα κράτη μέλη που επιλέγουν να λάβουν υπόψη κριτήριο ενσωματώσεως να μη συνεκτιμήσουν το εν λόγω συμφέρον. Αντιθέτως, όπως επισημάνθηκε με τη σκέψη 63 της παρούσας αποφάσεως, το άρθρο 5, παράγραφος 5, της οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να λαμβάνουν δεόντως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του ανήλικου τέκνου.
- 74 Στο πλαίσιο αυτό, η επιλογή της ηλικίας των δώδεκα ετών δεν αποτελεί κριτήριο που παραβιάζει την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας, καθώς πρόκειται για κριτήριο που αντιστοιχεί σε στάδιο της ζωής του ανήλικου τέκνου κατά το οποίο αυτό έχει ήδη διαβιώσει επί σχετικώς μεγάλο χρονικό διάστημα σε τρίτη χώρα χωρίς τα λοιπά μέλη της οικογένειάς του και, ως εκ τούτου, η ενσωμάτωσή του σε άλλο περιβάλλον ενδέχεται να συνεπάγεται περισσότερες δυσκολίες.
- 75 Ομοίως, η διαφορετική μεταχείριση του/της συζύγου του συντηρούντος και του τέκνου κάτω των δώδεκα ετών δεν μπορεί να θεωρηθεί αδικαιολόγητη διάκριση εις βάρος του ανήλικου τέκνου. Συγκεκριμένα, σκοπός του γάμου είναι η δημιουργία

κοινότητας βίου μεταξύ των συζύγων, με την προοπτική της διάρκειας, ενώ ένα παιδί άνω των δώδεκα ετών δεν θα μείνει κατ' ανάγκην επί μακρόν με τους γονείς του. Επομένως, μπορεί να θεωρηθεί δικαιολογημένη η επιλογή του νομοθέτη να λάβει υπόψη τις διαφορετικές αυτές καταστάσεις και, συνεπώς, δεν συνιστά αντίφαση η εκ μέρους του ρύθμισή τους με διαφορετικούς κανόνες.

- 76 Από τα ανωτέρω στοιχεία προκύπτει, αφενός, ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας δεν μπορεί να θεωρηθεί αντίθετο προς το θεμελιώδες δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής, προς την υποχρέωση συνεκτιμήσεως του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού ή προς την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας, και, αφετέρου, ότι το εν λόγω άρθρο δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε διάταξη επιτρέπουσα ρητώς ή σιωπηρώς στα κράτη μέλη να ενεργούν κατ' αυτόν τον τρόπο.

Επί του άρθρου 4, παράγραφος 6, της οδηγίας

- 77 Για λόγους παρεμφερείς προς αυτούς που προέβαλε ως προς το άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας, το Κοινοβούλιο υποστηρίζει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 6, της οδηγίας, το οποίο επιτρέπει στα κράτη μέλη να θέτουν ως προϋπόθεση την υποβολή αιτήσεων οικογενειακής επανενώσεως εκ μέρους ανηλίκων τέκνων προ της συμπληρώσεως του δεκάτου πέμπτου έτους ηλικίας, συνιστά, ομοίως, προσβολή του δικαιώματος για σεβασμό της οικογενειακής ζωής και παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας. Κατά το Κοινοβούλιο, τα κράτη μέλη διατηρούν, επίσης, την ευχέρεια να θεσπίζουν νέες διατάξεις, εισάγουσες περιοριστικές παρεκκλίσεις, έως την ημερομηνία θέσεως της οδηγίας σε εφαρμογή. Τέλος, η υποχρέωση των κρατών μελών που κάνουν χρήση της παρεκκλίσεως να εξετάζουν τις αιτήσεις εισόδου και διαμονής που υποβάλλονται από ανηλίκους άνω των 15 ετών για «άλλους», πλην της οικογενειακής επανενώσεως, «λόγους», οι οποίοι δεν ορίζονται ειδικώς, καταλείπει ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας στις εθνικές αρχές και δημιουργεί νομική αβεβαιότητα.
- 78 Όπως και στην περίπτωση του άρθρου 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας, το Κοινοβούλιο επισημαίνει ότι η ενσωμάτωση θα μπορούσε να επιτευχθεί με μέσα λιγότερο δραστικά από μια διάκριση λόγω ηλικίας η οποία δεν δικαιολογείται αντικειμενικώς και είναι, συνεπώς, αυθαίρετη.

- 79 Το Συμβούλιο υποστηρίζει ότι, σε εθνικό επίπεδο, το άρθρο 4, παράγραφος 6, της οδηγίας προσφέρεται για μια εφαρμογή σύμφωνη με τα θεμελιώδη δικαιώματα και, ιδίως, ανάλογη προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Σκοπός της διατάξεως είναι η ενθάρρυνση των οικογενειών μεταναστών να επιδιώξουν τη μετοίκηση των ανήλικων τέκνων τους όταν αυτά βρίσκονται ακόμη σε πολύ νεαρά ηλικία, προκειμένου να διευκολυνθεί η ενσωμάτωσή τους. Κατά το Συμβούλιο, πρόκειται για θεμιτό σκοπό, ο οποίος εντάσσεται στη μεταναστευτική πολιτική και άπτεται του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 8, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ.
- 80 Το ευρύ περιεχόμενο της έννοιας «άλλοι λόγοι» δεν πρέπει να επικρίνεται ως πηγή νομικής αβεβαιότητας, καθόσον σκοπεί στην εξασφάλιση ευνοϊκής αντιμετώπισης στην πλειονότητα των υποβαλλόμενων αιτήσεων.
- 81 Κατά το Συμβούλιο, η ηλικία των 15 ετών επελέγη προκειμένου να καλύπτει τον μεγαλύτερο αριθμό περιπτώσεων, χωρίς, παράλληλα, να εμποδίζει τη φοίτηση του ανηλίκου σε σχολεία του κράτους μέλους υποδοχής. Επομένως, δεν υφίσταται αυθαίρετη διάκριση. Το Συμβούλιο υποστηρίζει ότι η επιλογή αυτή εμπίπτει στο περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτει ως νομοθετικό όργανο.
- 82 Η Επιτροπή εκτιμά ότι το άρθρο 4, παράγραφος 6, της οδηγίας δεν συνιστά παράβαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, διότι τα δικαιώματα που οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να αντλούν από την εν λόγω σύμβαση εξακολουθούν να διαφυλάσσονται πλήρως. Συγκεκριμένα, κατά την Επιτροπή, η διάταξη αυτή επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να εξετάζουν πάσα άλλη νομική βάση επί της οποίας θα μπορούσε να στηριχθεί αίτηση εισόδου και διαμονής του παιδιού στο έδαφός τους και να δέχονται την αίτηση αν πληρούνται οι νομικές προϋποθέσεις. Στο πλαίσιο της υποχρέωσης αυτής, τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη δικαίωμα αντλούμενο απευθείας από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και εξετάζουν κατά περίπτωση τις αιτήσεις εισόδου και διαμονής που υποβάλλονται από ανηλίκους 15 ετών και άνω.

- 83 Κατά την Επιτροπή, το όριο ηλικίας των 15 ετών δεν είναι αδικαιολόγητο και εξηγείται από τη σχέση μεταξύ του άρθρου 4, παράγραφος 6, της οδηγίας και της περιόδου αναμονής τριών ετών που προβλέπει το άρθρο 8 της ίδιας οδηγίας. Σκοπός της διατάξεως είναι η μη χορήγηση άδειας διαμονής σε άτομα που, εν τω μεταξύ, έχουν ενηλικιωθεί.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 84 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο της υπό κρίση προσφυγής, ο έλεγχος του Δικαστηρίου αφορά το ζήτημα αν η προσβαλλόμενη διάταξη σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και, ειδικότερα, το δικαίωμα για σεβασμό της οικογενειακής ζωής, την υποχρέωση συνεκτιμήσεως του υπέρτατου συμφέροντος των παιδιών και την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας. Επιβάλλεται, ιδίως, να εξετασθεί αν το άρθρο 4, παράγραφος 6, της οδηγίας επιτρέπει ρητώς ή σιωπηρώς στα κράτη μέλη να μην τηρούν τις θεμελιώδεις αυτές αρχές καθόσον τους επιτρέπει, κατά παρέκκλιση από τις λοιπές διατάξεις του άρθρου 4 της οδηγίας, να θέτουν προϋπόθεση συναρτώμενη με την ηλικία του ανηλίκου για τον οποίο υποβάλλεται αίτηση εισόδου και διαμονής στο έδαφός τους, στο πλαίσιο οικογενειακής επανενώσεως.
- 85 Δεν προκύπτει ότι η προσβαλλόμενη διάταξη προσβάλλει το δικαίωμα για σεβασμό της οικογενειακής ζωής που κατοχυρώνεται με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, όπως αυτό ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Πράγματι, το άρθρο 4, παράγραφος 6, της οδηγίας παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να εφαρμόζουν τους προβλεπόμενους από την οδηγία όρους περί οικογενειακής επανενώσεως αποκλειστικά στις αιτήσεις ανηλίκων που δεν έχουν συμπληρώσει τα 15 έτη. Η διάταξη αυτή δεν μπορεί, εντούτοις, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει στα κράτη μέλη να εξετάζουν αιτήσεις ανηλίκων άνω των 15 ετών ή ότι τους επιτρέπει να μην τις εξετάζουν.

- 86 Συναφώς, στερείται ιδιαίτερης σημασίας το γεγονός ότι η τελευταία περίοδος της προσβαλλόμενης διατάξεως ορίζει ότι τα κράτη μέλη που αποφασίζουν να κάνουν χρήση της παρεκκλίσεως επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή παιδιών των οποίων η αίτηση υποβάλλεται μετά τη συμπλήρωση των 15 ετών «για άλλους λόγους, εκτός της οικογενειακής επανένωσης». Στο πλαίσιο της οδηγίας, η έννοια «οικογενειακή επανένωση» πρέπει να ερμηνευθεί ως αφορώσα την οικογενειακή επανένωση στις περιπτώσεις στις οποίες αυτή επιβάλλεται από την οδηγία. Η εν λόγω έννοια δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως απαγορεύουσα στα κράτη μέλη, τα οποία έκαναν χρήση της παρεκκλίσεως, να επιτρέψουν την είσοδο και διαμονή παιδιού με σκοπό την επανένωση με τους γονείς του.
- 87 Το άρθρο 4, παράγραφος 6, της οδηγίας πρέπει, εξάλλου, να λαμβάνεται υπόψη σε συνδυασμό με τις αρχές που διατυπώνονται στο άρθρο 5, παράγραφος 5, της οδηγίας, το οποίο επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να λαμβάνουν δεόντως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του ανήλικου τέκνου, και στο άρθρο 17 της οδηγίας, το οποίο τους επιβάλλει την υποχρέωση να συνεκτιμούν ένα σύνολο στοιχείων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι δεσμοί του ανήλικου με την οικογένειά του.
- 88 Επομένως, μολονότι το άρθρο 4, παράγραφος 6, της οδηγίας έχει ως αποτέλεσμα να επιτρέπει σε κράτος μέλος να μη δέχεται την εφαρμογή των γενικών όρων του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας επί αιτήσεων υποβαλλόμενων από ανηλικούς άνω των 15 ετών, το κράτος μέλος υποχρεούται να εξετάζει τέτοιες αιτήσεις προς το συμφέρον του παιδιού και χάριν της οικογενειακής ζωής.
- 89 Για τον προεκτεθέντα στη σκέψη 74 της παρούσας αποφάσεως λόγο, δεν προκύπτει, κατά μείζονα λόγο, ότι το επιλεγέν όριο ηλικίας των 15 ετών αποτελεί κριτήριο αντίθετο προς την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας. Ομοίως, για τον εκτεθέντα στη σκέψη 72 της παρούσας αποφάσεως λόγο, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η ρήτρα *standstill*, όπως αυτή διατυπώνεται, είναι αντίθετη προς κάποιον υπέρτερο κανόνα δικαίου.

- 90 Από το σύνολο των ανωτέρω στοιχείων προκύπτει, αφενός, ότι το άρθρο 4, παράγραφος 6, της οδηγίας δεν μπορεί να θεωρηθεί αντίθετο προς το θεμελιώδες δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής, προς την υποχρέωση συνεκτιμήσεως του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού ή προς την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας, και, αφετέρου, ότι το εν λόγω άρθρο δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε διάταξη επιτρέπουσα ρητώς ή σιωπηρώς στα κράτη μέλη να ενεργούν κατ' αυτόν τον τρόπο.

Επί του άρθρου 8 της οδηγίας

- 91 Το Κοινοβούλιο υπογραμμίζει ότι οι περίοδοι των δύο και τριών ετών που προβλέπει το άρθρο 8 της οδηγίας περιορίζουν σημαντικά το δικαίωμα οικογενειακής επανενώσεως. Το άρθρο αυτό, που δεν επιβάλλει υποχρέωση κατά περίπτωση εξετάσεως των αιτήσεων, επιτρέπει στα κράτη μέλη να διατηρούν μέτρα δυσανάλογα σε σχέση με την ισορροπία που πρέπει να υφίσταται μεταξύ των εμπλεκόμενων συμφερόντων.
- 92 Το Κοινοβούλιο υποστηρίζει ότι η επιτρεπόμενη από το άρθρο 8, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας παρέκκλιση ενέχει τον κίνδυνο διαφορετικής αντιμετώπισεως παρόμοιων περιπτώσεων, αναλόγως του αν η ισχύουσα στο οικείο κράτος μέλος νομοθεσία λαμβάνει ή όχι υπόψη την ικανότητά του υποδοχής. Τέλος, κατά το Κοινοβούλιο, ένα κριτήριο βασιζόμενο στην ικανότητα υποδοχής του κράτους μέλους ισοδυναμεί με καθεστώς ποσοτώσεων, το οποίο δεν είναι σύμφωνο με τις επιταγές του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Το εν λόγω κοινοτικό όργανο επισημαίνει συναφώς ότι το Verfassungsgerichtshof (Αυστρία) έχει κρίνει μη σύμφωνο με το Σύνταγμα της Αυστρίας το εφαρμοζόμενο από τη Δημοκρατία της Αυστρίας περιοριστικό σύστημα ετήσιων ποσοτώσεων (απόφαση της 8ης Οκτωβρίου 2003, υπόθεση G 119,120/03-13).
- 93 Το Συμβούλιο τονίζει ότι το άρθρο 8 της οδηγίας δεν επιβάλλει περίοδο αναμονής και ότι η περίοδος αναμονής δεν ισοδυναμεί με απόρριψη της αιτήσεως οικογενειακής επανενώσεως. Το εν λόγω κοινοτικό όργανο υποστηρίζει επίσης ότι η περίοδος αναμονής αποτελεί σύνηθες στοιχείο της μεταναστευτικής πολιτικής της πλειονότητας των κρατών μελών, το οποίο δεν έχει κριθεί παράνομο από τα

αρμόδια δικαστήρια. Η περίοδος αναμονής υπηρετεί ένα θεμιτό σκοπό της μεταναστευτικής πολιτικής, ήτοι την επιτυχή ενσωμάτωση των μελών της οικογενείας στην κοινωνία του κράτους μέλους υποδοχής, εξασφαλίζοντας ότι η οικογενειακή επανένωση θα επέλθει μόνον αφότου ο συντηρών θα έχει δημιουργήσει στο κράτος μέλος υποδοχής μια στερεή βάση, τόσο από οικονομικής όσο και από οικογενειακής απόψεως, ώστε να εγκαταστήσει την οικογένειά του.

- 94 Το Συμβούλιο επισημαίνει ότι η εκ μέρους των κρατών μελών διαφορετική αντιμετώπιση του ζητήματος δεν αποτελεί παρά συνέπεια της διαδικασίας σταδιακής προσεγγίσεως των νομοθεσιών και υπογραμμίζει ότι, εν αντιθέσει προς την άποψη που υποστηρίζει το Κοινοβούλιο, το άρθρο 8 της οδηγίας συμβάλλει σημαντικά στην προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών, λαμβανομένου υπόψη του αυστηρού χαρακτήρα της ρήτρας *standstill* που περιλαμβάνει.
- 95 Το Συμβούλιο αμφισβητεί την άποψη ότι η αναφορά του άρθρου 8, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας στην ικανότητα υποδοχής του κράτους μέλους ισοδυναμεί με καθεστώς ποσοτώσεων. Το κριτήριο αυτό χρησιμεύει αποκλειστικά στον προσδιορισμό των κρατών μελών που μπορούν να παρατείνουν την περίοδο αναμονής σε τρία έτη. Κατά το Συμβούλιο, οι εκτιμήσεις του Κοινοβουλίου σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως στα κράτη μέλη στερούνται πρακτικού αντικρίσματος.
- 96 Κατά την Επιτροπή, η περίοδος αναμονής που προβλέπει το άρθρο 8 της οδηγίας έχει τον χαρακτήρα κανόνα διοικητικής διαδικασίας ο οποίος δεν αποκλείει το δικαίωμα οικογενειακής επανενώσεως. Ο κανόνας αυτός επιδιώκει ένα θεμιτό σκοπό και δη κατά τρόπο σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας. Η Επιτροπή υπογραμμίζει συναφώς ότι το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ο συντηρών έχει την κατοικία του στο κράτος μέλος υποδοχής αποτελεί, όπως και η ικανότητα υποδοχής του κράτους, ένα σημαντικό παράγοντα τον οποίο η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου λαμβάνει υπόψη κατά τη στάθμιση των συμφερόντων. Εν πάση περιπτώσει, η εθνική νομοθεσία οφείλει, όπως έκρινε το *Verfassungsgerichtshof*, να παρέχει τη δυνατότητα υποβολής αιτήσεως οικογενειακής επανενώσεως απευθείας βάσει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ προ της εκπνοής της περιόδου αναμονής.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 97 Όπως και οι λοιπές προσβαλλόμενες με την παρούσα προσφυγή διατάξεις, το άρθρο 8 της οδηγίας επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από τους κανόνες περί οικογενειακής επανένωσης που προβλέπει η εν λόγω οδηγία. Το πρώτο εδάφιο του άρθρου 8 επιτρέπει στα κράτη μέλη να θέτουν ως όρο, πριν επιτρέψουν στα μέλη της οικογένειας του συντηρούντος να επανενωθούν μαζί του, την προηγούμενη νόμιμη διαμονή του συντηρούντος επί δύο, κατ' ανώτατο όριο, έτη στο έδαφός τους. Το δεύτερο εδάφιο του άρθρου αυτού επιτρέπει στα κράτη μέλη των οποίων η νομοθεσία λαμβάνει υπόψη την ικανότητά τους υποδοχής να προβλέπουν περίοδο αναμονής τριών ετών, κατ' ανώτατο όριο, μεταξύ της υποβολής της αιτήσεως οικογενειακής επανένωσης και της χορηγήσεως άδειας διαμονής στα μέλη της οικογένειας.
- 98 Επομένως, η διάταξη αυτή δεν αποκλείει την οικογενειακή επανένωση, αλλά καταλείπει στα κράτη μέλη περιορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως, επιτρέποντάς τους να βεβαιώνονται ότι η οικογενειακή επανένωση θα πραγματοποιείται υπό ευνοϊκές συνθήκες, αφότου ο συντηρών θα έχει διαμείνει στο κράτος υποδοχής επί διάστημα επαρκές ώστε να μπορεί να εικάζεται σταθερή εγκατάσταση και ορισμένος βαθμός ενσωματώσεώς του. Ως εκ τούτου, η εκ μέρους κράτους μέλους συνεκτίμηση αυτών των στοιχείων και η δυνατότητα μεταθέσεως της οικογενειακής επανένωσης σε δύο ή, αναλόγως της περιπτώσεως, σε τρία έτη δεν είναι αντίθετες προς το δικαίωμα για σεβασμό της οικογενειακής ζωής που κατοχυρώνεται, ιδίως, με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, όπως αυτό ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
- 99 Επιβάλλεται, εντούτοις, να υπομνησθεί ότι, όπως προκύπτει από το άρθρο 17 της οδηγίας, η διάρκεια κατοικίας στο κράτος μέλος αποτελεί απλώς και μόνον ένα από τα στοιχεία που το κράτος μέλος οφείλει να λαμβάνει υπόψη κατά την εξέταση μιας αιτήσεως και ότι περίοδος αναμονής δεν μπορεί να επιβάλλεται χωρίς να συνεκτιμάται, σε ειδικές περιπτώσεις, το σύνολο των ασκούντων επιρροή στοιχείων.
- 100 Τούτο ισχύει και για το κριτήριο της ικανότητας υποδοχής του κράτους μέλους, το οποίο μπορεί μεν να αποτελεί ένα από τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη κατά

την εξέταση μιας αιτήσεως, δεν μπορεί δε να ερμηνευθεί ως επιτρέπον την επιβολή οποιουδήποτε συστήματος ποσοτώσεων ή τριετούς προθεσμίας χωρίς συνεκτίμηση των ιδιαίτερων περιστάσεων που συντρέχουν σε ειδικές περιπτώσεις. Πράγματι, η λεπτομερής αναφορά του άρθρου 17 της οδηγίας σε ένα σύνολο στοιχείων δεν επιτρέπει να λαμβάνεται υπόψη μόνον η ικανότητα υποδοχής και επιβάλλει πραγματική εξέταση της ικανότητας αυτής κατά τον χρόνο υποβολής της αιτήσεως.

101 Κατά την εξέταση αυτή, τα κράτη μέλη οφείλουν επίσης, όπως υπενθυμίζεται με τη σκέψη 63 της παρούσας αποφάσεως, να μεριμνούν ώστε να λαμβάνεται δεόντως υπόψη το μείζον συμφέρον του ανήλικου τέκνου.

102 Η συνύπαρξη διαφορετικών καταστάσεων, αναλόγως της επιλογής των κρατών μελών να κάνουν χρήση ή όχι της δυνατότητας επιβολής προθεσμίας δύο ετών ή τριών ετών, όταν η ισχύουσα κατά την ημερομηνία εκδόσεως της οδηγίας νομοθεσία λαμβάνει υπόψη την ικανότητά τους υποδοχής, αποτελεί έκφανση των δυσχερειών που παρουσιάζει η προσέγγιση των νομοθεσιών σε έναν τομέα ο οποίος, μέχρι τούδε, ενέπιπτε στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών. Όπως αναγνωρίζει το Κοινοβούλιο, η οδηγία στο σύνολό της είναι σημαντική για την ομοιόμορφη άσκηση του δικαιώματος οικογενειακής επανενώσεως. Εν προκειμένω, δεν προκύπτει ότι ο κοινοτικός νομοθέτης, επιτρέποντας στα κράτη μέλη που διέθεταν ή επιθυμούσαν να θεσπίσουν ειδική νομοθεσία για τη ρύθμιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος οικογενειακής επανενώσεως, υπερέβη τα όρια που επιβάλλουν τα θεμελιώδη δικαιώματα.

103 Συνεπώς, αφενός, το άρθρο 8 της οδηγίας δεν μπορεί να θεωρηθεί αντίθετο προς το θεμελιώδες δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής ή προς την υποχρέωση συνεκτιμήσεως του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού και, αφετέρου, το εν λόγω άρθρο δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε διάταξη επιτρέπουσα ρητώς ή σιωπηρώς στα κράτη μέλη να ενεργούν κατ' αυτόν τον τρόπο.

- 104 Τέλος, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η οδηγία καταλείπει στα κράτη μέλη περιθώριο εκτιμήσεως αρκετά ευρύ ώστε να μπορούν να εφαρμόζουν τους κανόνες της κατά τρόπο σύμφωνο με τις επιταγές που απορρέουν από την αρχή της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων (βλ. υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 13ης Ιουλίου 1989, 5/88, Wachauf, Συλλογή 1989, σ. 2609, σκέψη 22).
- 105 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, οι επιταγές που απορρέουν από τη διασφάλιση των γενικών αρχών που ισχύουν εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται τα θεμελιώδη δικαιώματα, δεσμεύουν ομοίως τα κράτη μέλη όταν αυτά εφαρμόζουν κοινοτικές κανονιστικές ρυθμίσεις και, συνεπώς, τα κράτη μέλη οφείλουν, κατά το μέτρο του δυνατού, να εφαρμόζουν τις ρυθμίσεις αυτές κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις εν λόγω επιταγές (βλ., αποφάσεις της 24ης Μαρτίου 1994, C-2/92, Bostock, Συλλογή 1994, σ. I-955, σκέψη 16· της 18ης Μαΐου 2000, C-107/97, Rombi και Atkorpharma, Συλλογή 2000, σ. I-3367, σκέψη 65· βλ., υπό την έννοια αυτή, προμνημονευθείσα απόφαση ΕΡΤ, σκέψη 43).
- 106 Η εφαρμογή της οδηγίας υπόκειται στον έλεγχο των εθνικών δικαστηρίων, καθώς, όπως ορίζει το άρθρο της 18, «[σ]τις περιπτώσεις απόρριψης αίτησης οικογενειακής επανένωσης, μη ανανέωσης ή ανάκλησης της άδειας διαμονής ή λήψης μέτρου απομάκρυνσης, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν στο συντηρούντα ή/και στα μέλη της οικογένειάς [του] το δικαίωμα άσκησης προσφυγής». Απόκειται στα εθνικά δικαστήρια που αντιμετωπίζουν προβλήματα σχετικά με την ερμηνεία ή το κύρος της οδηγίας αυτής να υποβάλλουν στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα κατά τους όρους των άρθρων 68 ΕΚ και 234 ΕΚ.
- 107 Όσον αφορά τα κράτη μέλη που δεσμεύονται από τις νομοθετικές αυτές πράξεις, πρέπει, επίσης, να υπομνησθεί ότι το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας ορίζει ότι η εν λόγω οδηγία δεν θίγει τις διατάξεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη της 18ης Οκτωβρίου 1961, του αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη της 3ης Μαΐου 1987 και της ευρωπαϊκής συμβάσεως για το νομικό καθεστώς των μεταναστών εργαζομένων της 24ης Νοεμβρίου 1977, καθώς και τις διατάξεις διμερών και πολυμερών συμφωνιών μεταξύ της Κοινότητας ή της Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και τρίτων χωρών, αφετέρου.

- 108 Δεδομένου ότι η προσφυγή είναι αβάσιμη, παρέλκει η εξέταση του ζητήματος αν οι προσβαλλόμενες διατάξεις μπορούν να διαχωρισθούν από το υπόλοιπο κείμενο της οδηγίας.
- 109 Συνεπώς, η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 110 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι το Συμβούλιο ζήτησε την καταδίκη του Κοινοβουλίου και το Κοινοβούλιο ηττήθηκε, πρέπει αυτό να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 69, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, του ίδιου κανονισμού, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Επιτροπή, παρεμβαίνουσες στη διαφορά, φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφασίζει:

- 1) Απορρίπτει την προσφυγή.**
- 2) Καταδικάζει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στα δικαστικά έξοδα.**
- 3) Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους.**

(υπογραφές)